

BULGARIJE, MELKVEE EN SCHONE MELK

drs. J. Borgmeier *

De Europese Unie wordt groot. Tot diep in de Balkan hebben lidstaten zich aangesloten. De val van de muur, het ineenstorten van de oude regiem van het Oostblok en de economische toenadering zijn in een razend tempo verlopen. Voor het Balkangebied met de nodige horten en stoten. Nog maar recent woedde nog heftige (burger) oorlogen, aangestuurd door eeuwenoude etnische en religieuze sentimenten. Vorig jaar zag ik met eigen ogen de onvoorstelbare verwoestingen in Kroatië en Servië door deze oorlogen. Ook het geestelijk leed is nog bij lange na niet verwerkt. Dit mag nooit meer gebeuren. Daarom is de auteur ook een fel voorvechter dat de EU-vlag overal op de Balkan wappert. Met name in Servië, de laatste blinde vlek.

De relatieve economische achterstand in het Balkangebied is grotendeels te wijten aan de voormalige politieke regiem en de beschreven oorlog. De mogelijkheden zijn groot. Beperkt men zich tot de agro-sector: er wordt maar een deel van de potentie benut. Dit deel van Europa kent nog ruimte en mogelijkheden. De benutting ervan is een uitdaging.

De belangstelling van buiten is groot. De internationale politiek is beducht voor herhaling van het verleden en is bereid veel in het gebied te investeren om duurzame welvaart en stabiliteit te creëren. Dit is een verstandige en boeiende ontwikkeling, en een proces van lange adem, want sommige sentimenten zitten – met name bij de oudere generatie – diep geworteld. Een gegeven om nimmer te onderschatten.

De hoop ligt in de toekomst. Er groeit nu overal in Europa een generatie op die, in de ogen van sommigen, kleurloos opgroeit in een 'Nike en McDonald's' cultuur. Ze hebben met het alom bereikbare internet, de beschikking over wereldwijde communicatie en gebruiken die volop op hun eigen manier. Je ziet steeds minder verschillen binnen de nieuwe generatie die nu in de lidstaten van Europese Unie opgroeit. Het worden Europeanen met een nieuwe identiteit.

Bulgarije is en was niet de meest welvarende staat binnen de Balkan. Het gemiddelde inkomen is laag en het land loopt ook wat achter bij de andere 'nieuwe' lidstaten. De potentie is zeker niet minder. Een zeer veelzijdig prachtig landschap van hooggebergte tot vruchtbare vlakten, met een prachtige kust met havensteden langs de Zwarte Zee.

De mensen zijn aardig en doen in intelligentie en opleiding niet onder voor collega Europeanen. Waarom blijft Bulgarije dan relatief achter en ontwikkelt het zich maar matig? Aan de hand van ervaringen als consultant in Sofia wordt geprobeerd een antwoord te geven.

Momenteel is de auteur als consultant verbonden aan een zuivelproject in Bulgarije. Dit project beoogt samen met de Bulgaarse overheid een praktisch plan te maken om de kwaliteit van de 'verse melk' te verbeteren. Veel Bulgaarse melkveehouders hebben grote moeite om aan de Europese norm te voldoen. De Europese regelgeving ziet de boer als voedselproducent en eist dat zijn producten met betrekking tot de volksgezondheid als 'veilig' op de markt moeten worden afgezet. 'Veilig' wordt in de regelgeving geobjectiveerd door een boven-

grens voor de verse melk te stellen ten aanzien van – in dit geval - celgetal en hoeveelheid bacteriën in de verse melk. Bovendien moet er een garantie zijn, voor inrichting en apparatuur, opdat hygiënisch gewerkt kan worden. Het Bulgaarse Ministerie van Landbouw heeft bij de Nederlandse overheid om assistentie gevraagd om te dit probleem te helpen oplossen.

Op dit moment zijn er zo'n 95.000 boeren die koeien melken. Een eerste inspectieronde, heeft voorlopig uitgezonden dat 2700 boeren melk kunnen produceren volgens de Europese norm. De overigen mogen – als de afleverkwaliteit niet verbetert – de melk per 1-1-2010 niet meer afzetten. Tenminste als de situatie niet verbetert. In Bulgarije is het melken van een paar koeien voor veel oudere boeren een essentieel deel van het inkomen. Het wegvallen hiervan zal voor velen een sociaal drama betekenen. Een aantal van tenminste tienduizend van de huidige melkveeouders staat, zonder ingrijpen, dit noodlot te wachten. Een problematiek

* Gegevens auteur

die schreeuwt om inventieve en adequate oplossingen.

De Nederlandse insteek is in dit soort crises: de mouwen opstropen en de koe bij de horens vatten. In Bulgarije kent met deze aanpak absoluut niet. Cultuur en psyche werken hier aanzienlijk anders. Besluitvorming lijkt gebaseerd op uitstel en ontkenning. Verantwoordelijkheid is een vies woord. Wat onvoldoende doordringt is dat Bulgarije onderdeel wil zijn van de EU, een volwaardig lidmaatschap beoogt en dat in dit geval de EU deadlines ten aanzien van voedselveiligheid spijkerhard zijn.

Laat met de hiervoor gedane uitspraken niet de indruk ontstaan dat Bulgaren nare mensen zijn. Integendeel. Het is een vriendelijk volk met een mediterrane inslag. Men geniet van het goede leven, maar heeft gedurende verschillende generaties geleerd dat 'van bovenaf' bepaald wordt wat er moet gebeuren. Niks inspraak niks democratie. Overigens maakt men niet de indruk daaronder te hebben geleden. Ieder lijkt zijn eigen manier te hebben gevonden ermee te kunnen bestaan. Corruptie en strijdstokken hebben hier niet de klank die ze in Nederland hebben. Je hebt je maar te schikken binnen het systeem. Probleem is dat deze cultuur haaks staat op het Europese beleid en dat men er hoe dan ook zal moeten veranderen. Dat beperkt de houdbaarheid van menige Minister (van Landbouw) en hoge ambtenaar in dit land. Na menig inspectie/audit van de kant van de EU moeten de nodige gezagsdragers plaats maken voor anderen. Dit werkt niet echt stabiliserend op het beleid.

Dit maakt het werk van een consultant in dit land ingewikkeld maar boeiend. Je wordt gedwongen je voortdurend te verdiepen in de psyche en de cultuur van de Bulgaar. Een extra handicap is de taalbarrière. Je kunt veel leren van de non-verbale communicatie. Ook daarin heeft de Bulgaar een unieke expressie. Het wankelen met het hoofd betekent janknikken. Je leert na een aantal misers je hoofd stil te houden tijdens het gesprek, om misverstanden te voorkomen.

Voor een actieplan heb je als consultant een aantal instrumenten zoals (SWOT) analyse, het instellen van werkgroepen en een task-force. Ook in dit project zijn dit vaste elementen. Er zijn grote problemen om open

te communiceren. Zeker als de meetings worden bijgewoond door een 'superieur'. Onmiddellijk is er dan een rem. De echte problemen blijven onder tafel. Via kunstgrepen als geheime rendez-vous in het café of een wandeling op straat komen de ontboezemingen. Overigens is men dan wel weer blij verrast als ideeën en standpunten worden teruggelezen in de rapportages. Er is dus kennelijk een zetje nodig om over de drempel te komen.

Een ander probleem is het bijna ontbeken van inspiratie en creativiteit. Problemen worden onderkend en liefst uitvergroot. Vervolgens zoek je een schuldige en that's it. Daarna kijk je naar boven en verwacht hulp. Soms hulp in de vorm van advies, maar liefst in tastbare pecunia. Dat zaken van binnenuit op te lossen zijn, stuit op ongeloof. Dit druist in tegen alle cultuur en opgedane ervaring.

Ter wille van het voorkomen van een plattelandsdrama bij genoemde kleine, vaak oudere melkveehouders in dit land, is het van belang de politiek, ambtenaren en voorlichters danig te beïnvloeden. Het belangrijkste is dat de boer wordt geïnformeerd over zijn toekomst. Hij moet weten wat hem te wachten staat, en welke keuzen hij voor zichzelf kan maken.

Dit betekent een functioneel communicatieplan met een duidelijke boodschap. Dit is een geweldig probleem in een land waar beleid, van oudsher uitgedragen werd door doctrines en niet door het wijzen op de eigen verantwoordelijkheid. Zowel de boodschapper als de ontvanger moeten hiermee leren leven.

De boodschap dat het einde oefening is op 1-1-2010 voor al die melkveehouders die niet voldoen aan de EU norm, is er één. Behoorlijk bestuur verplicht echter tot voorlichten, hoe en met welke inspanning je aan de regels kan voldoen. De voorlichting is zo mogelijk al een enorme opgave, het begeleiden van de boeren bijna een onmogelijke.

Men heeft ten aanzien van bedrijfsbegeleiding en economie intern, vrijwel niets te bieden aan de boeren. En juist hier ligt de sleutel tot verbetering. Iedere ondernemer hoe klein ook wil graag meer rendement uit zijn investering halen. Door matige hygiëne en preventie zijn subklinische uierontstekingen wijd verspreid en vormen oorzaak nummer één bij

het niet voldoen aan de normen voor celgetal en hoeveelheden bacteriën in de verse melk. Iedereen weet dit. Dat dit eveneens leidt tot een aanzienlijk productieverlies en dat juist de kleine boer hier relatief een flink deel van zijn inkomen mee verspeelt is een openbaring. De melkveehouders zijn hier zeer ontvankelijk voor. Om in te spelen op deze lacune is ten behoeve van voorlichting en begeleiding een eenvoudig rekenmodel ontwikkeld. Voorlichters en begeleiders kunnen hiermee aan de slag. Dit moet veel boeren over de streep trekken de hygiëne op hun bedrijf te verbeteren. Niet alleen omdat de regelgeving dat vraagt, maar om er zelf per saldo beter van te worden.

Inmiddels is het praktische plan van aanpak klaar. Dit richt dit zich op een heldere voorlichting naar de Bulgaarse melkveehouder over wat hem te wachten staat. Hij moet er van doordrongen zijn dat hij 'out of business' is als hij niet binnen de EU norm produceert.

Daarnaast moet hij weten bij wie hij kan aankloppen om zijn bedrijfsvoering te verbeteren. Daarbij moet met hem worden gekeken of de inspanningen en investeringen wel lonend zijn. Voor dit onderdeel van het actieplan worden landelijke informatie en trainingsmogelijkheden ontwikkeld. Dit najaar worden hiertoe in een viertal pilotgebieden try-outs en trainingen georganiseerd. Na een lang stropig voorbereidingsproces in Sofia, is er nu goede hoop dat deze zaak echt gaat lopen. Goed voor de boeren, goed voor Bulgarije.

Het zal een traject worden met de nodige sociale pijn. Hoe goed de begeleiding ook zal plaatsvinden, voor tienduizenden kleine boeren betekent de Europese norm waarschijnlijk het einde. Voor deze vaak wat oudere boeren is de productie van zijn melkkoeien een relatief belangrijke bron van inkomsten. Het sociale vangnet in Bulgarije is uiterst zwak en het is twijfelachtig in hoeverre dit verlies aan inkomsten kan worden gecompenseerd. Het gaat al snel om enige honderden miljoenen Euro's per jaar. Bijkomende negatieve factor is dat het proces snel zal verlopen. Een ontwikkeling waar andere EU lidstaten enige tientallen jaren over hebben kunnen doen, moet hier in ruim een jaar plaatsvinden. Dus een plattelandshervorming op megaschaal en een klok die op vijf voor twaalf staat. ■